

بسم الله الرحمن الرحيم

www.Ketab.ir

ذاکری، علی اکبر، ۱۳۳۸ -

سیمای کارگزاران علی بن ابی طالب امیرالمؤمنین علیه السلام / علی اکبر ذاکری. - قم: مؤسسه بوستان کتاب (مرکز چاپ و نشر دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم)، ۱۳۹۷.

ج: نقشه. - (مؤسسه بوستان کتاب: ۲۵۵۰) (تاریخ: ۴۰۱. تاریخ اسلام: ۵۱)

(ج. ۴) 5 - 1897 - 09 - 964 - ISBN 978 / (دوره) 1 - 0397 - 09 - 964 - ISBN 978

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتاب نامه: ص. [۸۸۵] - ۹۲۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.

مندرجات: ج. ۴. فرماندهان نظامی و انتظامی، بازرسان و ناظران بازار.

نمایه.

۱. علی بن ابی طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - دیدگاه درباره سیاست و حکومت.

۲. سرداران اسلام - اخلاق - جنبه های مذهبی - اسلام. ۳. بازرسی دولتی - جنبه های مذهبی - اسلام.

۴. بازارها - بازرسی - جنبه های مذهبی - اسلام. الف. دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم. مؤسسه بوستان

کتاب. ب. عنوان.

۹۰۹/۰۹۷۶۷۱

DS ۳۸/۱/ذ ۹ س ۹

شماره کتاب شناسی ملی: ۱۱۵۹۷۵۰

۱۳۹۷

■ موضوع: تاریخ اسلام: ۵۱ (تاریخ: ۵۱)

■ گروه مخاطب: - عمومی

شماره انتشار کتاب (چاپ اول): ۲۵۵۰

مسئلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ): ۷۰۳۵

بوستان کتاب

سیمای کارگزاران

علی بن ابی طالب امیرالمؤمنین علیه السلام

جلد چهارم

فرماندها، نظامی و انتظامی، بازرسان و ناظران بازار

علی اکبر ذاکر

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

بوستانکتاب

سیمای کارگران علی بن ابی طالب امیرالمؤمنین علیه السلام / ج ۴

فرماندهی نظامی و انتظامی، بازرسان و ناظران بازار

مؤیسنده: علو اکبر ذاکری

ناشر: مؤسسه بوستان کتاب

(مرکز چاپ و نشر بوستان کتاب، استان قم، حوزه علمیه قم)

• لیتوگرافی، چاپ و صحافی: خانه مؤسسه بوستان کتاب

• نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۷ • شماره: ۵۰۰ • بها: ۱۰۰۰۰۰ تومان

تمامی حقوق نشر مکتوب و الکترونیک اثر متعلق به مؤسسه بوستان کتاب است

Printed in the Islamic Republic of Iran

♦ دفتر مرکزی: قم، خ شهدا (صفائی)، ص پ ۹۱۷ / ۳۷۱۸۵، تلفن: ۳۷۷۴۲۱۵۵-۷، ۰۷۴۲۱۵۲، تلفن پخش: ۳۷۷۴۳۴۲۶

♦ فروشگاه مرکزی: قم، چهارراه شهدا (عرضه ۱۲۰۰۰ عنوان کتاب با همکاری ۱۷ ناشر)

♦ فروشگاه شماره ۲: تهران، خیابان انقلاب، بین وصال و فلسطین، پلاک ۹۵۱، تان ۶۶۹۶

♦ فروشگاه شماره ۳: مشهد، چهارراه خسروی، مجتمع یاس، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه خراسان ر ۳۲۲۳۳۶۷۲

♦ فروشگاه شماره ۴: اصفهان، چهار راه کرمانی، جنب دفتر تبلیغات اسلامی شعبه اصفهان، تلن: ۳۲۲۲۰۳۷۰

♦ فروشگاه شماره ۵ (رنگین کمان، فروشگاه کودک و نوجوان): قم، چهارراه شهدا، نش خیابان ارم، تلفن: ۳۷۷۴۱۱۷۹

اطلاع از تازه های نشر از طریق پیام کوتاه (SMS)، با ارسال شماره همراه خود به ۱۰۰۰۲۱۵۵ و یا ارسال درخواست به

E-mail: info@bustaneketab.com

پست الکترونیک مؤسسه، جدیدترین آثار مؤسسه و آشنایی بیشتر با آن در وب سایت: www.bustaneketab.com

با قدردانی از همکاری که در تولید این اثر نقش داشته اند:

• اعضای شورای بررسی آثار • دبیر شورای کتاب و سرویراستار: ابوالفضل طریقه دار • ویراستار: مهدی خلیلیان

• اصلاحات حروف نگاری: مهدیه قربان دوست و الهام قره کزلو • صفحه آرای: احمد مؤتمنی

• نمونه خوانی: سید کاظم رضوی و علی میری • کنترل نمونه خوانی: محمدجواد مصطفوی • کنترل فنی صفحه آرای: سیدرضا موسوی منش

• مدیر گروه هنری: مسعود نجابتی • طراح جلد: امیرعباس رجبی

• اداره آماده سازی: حمیدرضا تیموری • اداره چاپخانه: مجید مهدوی و سایر همکاران لیتوگرافی، چاپ و صحافی • مدیر تولید: عبدالهادی اشرفی

رئیس مؤسسه

محمدباقر انصاری

فهرست مطالب

۳۱	مقدمه
۳۱	ویژگی های کتاب
۳۲	۱. فرماندهان نظامی و انتظامی
۳۵	۲. بازرسان و ناظران بازار
۳۸	نکته ها

بخش هفتم: فرماندهان و پرچم داران

۴۵	فصل اول: فرماندهان جنگ های امیرمؤمنان
۴۵	مقدمه
۴۸	گفتار اول: دستورهای درباره جنگ
۵۲	گفتار دوم: فرماندهان جنگ جمل
۵۲	سازمان دهی اسب کوفه
۵۴	فرماندهان جمل
۵۹	گفتار سوم: فرماندهان صفین
۶۱	انکار همراهی بدریان با امیرالمؤمنین علیه السلام در صفین
۶۳	بدریان همراه علی در صفین
۶۷	فرماندهان صفین

۷۵	گفتار چهارم: فرماندهان نهر و ان
۷۷	فصل دوم: شهدای بنام جمل و صفین
۷۷	مقدمه
۷۸	گفتار اول: شهدای نامدار جنگ جمل
۷۹	اول: حسان بن محدوج و خاندانش
۸۰	نیروها و پرچم داران بصریان
۸۲	ثانی: شهدای محدوج
۸۳	موتسمه حسان
۸۶	تشیع در مدائن - حسان
۸۶	الف) عبدالرحمان، رزند حسان
۸۸	ب) «خلید»، غلام حسان
۸۸	دوم: علباء بن هیثم سدوسی
۸۹	علباء و خلیفه دوم
۹۰	علباء در زمان عثمان
۹۰	اشعار علباء درباره شراب خواری ولید حاکم کوفه
۹۱	اعتراض قاریان به سخن سعید حاکم جدید کوفه
۹۳	تبعید معترضان به شام
۹۳	نامه اعتراض آمیز به عثمان
۹۴	سعید بن عاص و علباء در مدینه
۹۴	پیش گیری علباء از بازگشت سعید بن عاص به کوفه
۹۵	تلاش علباء در بازگرداندن تبعیدیان به شام
۹۶	تلاش مالک اشتر در جلوگیری از بازگشت سعید
۹۷	نامه عثمان به مالک اشتر و پاسخ مالک
۹۸	انتصاب ابوموسی اشعری
۹۹	سخنان خالد بن معتر به علباء

۹۹	ادعایی نادرست
۱۰۲	شهادت علباء
۱۰۲	سوم: زید بن صوحان عبدی
۱۰۳	شرح حال زید بن صوحان
۱۰۵	یاد یک پیامبر از زید و جندب
۱۰۶	جندب کیست؟
۱۰۷	زید بن صوحان سلمان
۱۰۹	زهد و عبادت زید و اعتراض سلمان
۱۱۱	احترام عُمر بن خطاب به زید
۱۱۲	تبعید زید به شام توسط عثمان
۱۱۵	مهارت زید در سخنرانی
۱۱۵	اعتراض زید به ابو موسی
۱۱۷	سخنرانی زید در حمایت از امیرالمؤمنین
۱۱۸	نقل دیگری از سخنرانی زید
۱۱۹	مبارزه با فتنه
۱۲۶	کوفیان، در خدمت امیرمؤمنان
۱۲۶	پرسش‌های زید از امیرالمؤمنین
۱۳۱	نامه عایشه به زید و پاسخ قاطع او
۱۳۲	زید در خدمت امیرالمؤمنین
۱۳۳	زید در صحنه نبرد
۱۳۴	حمایت از امیر مؤمنان در بستر شهادت
۱۳۶	شهادت زید
۱۳۷	قاتل زید
۱۳۸	مسجد زید بن صوحان در کوفه
۱۳۹	چهارم: سیحان بن صوحان

- سیحان بن صوحان، جزو صحابه ۱۳۹
- سخنرانی سیحان در همراهی با امیر مؤمنان ۱۳۹
- شهادت سیحان ۱۴۰
- پنجم: نندن عمرو جملی ۱۴۱
- نقش هند جملی در بسیج کوفیان بر ضد ناکثین ۱۴۲
- حدیث هند از امیرالمؤمنین ۱۴۴
- شهادت هند جملی ۱۴۵
- فرزندان خاندان هند جملی ۱۴۵
۱. عمرو بن هند جملی ۱۴۵
۲. عبدالله بن عمرو بن هند جملی ۱۴۶
۳. عمرو بن عبدالله بن هند جملی ۱۴۶
۴. زیاد بن عمرو بن هند جملی ۱۴۸
- ششم: ثمامه بن مثنی ۱۴۸
- گفتار دوم: شهدای نامدار صفین ۱۵۰
- سخنان امیر مؤمنان درباره شهدای صفین ۱۵۰
- شرح حال شهدای صفین ۱۵۲
- اول: عمار یاسر ۱۵۲
- دوم: ابوالهیثم بن تیهان ۱۵۵
- اعتراض ابوالهیثم به ابوبکر ۱۵۷
- ابوالهیثم در دوران خلافت امیرالمؤمنین ۱۵۹
- سخنرانی ابوالهیثم بعد از بیعت با امیرالمؤمنین ۱۶۰
- سخنرانی ابوالهیثم قبل از جنگ جمل ۱۶۱
- ابوالهیثم در جمل ۱۶۲
- نبرد ابوالهیثم در صفین ۱۶۲
- شهادت ابوالهیثم در صفین ۱۶۳

۱۶۴	سوم: خزیمه بن ثابت ذوالشهادتین انصاری
۱۶۷	علت ذوالشهادتین نامیدن خزیمه
۱۶۹	سخنان خزیمه در دفاع از خلافت امیرالمؤمنین علیه السلام
۱۷۵	ادعاهای نادرست درباره خزیمه
۱۷۷	پاسخ ابن ابی الحدید به ادعاها
۱۷۸	بیعت با امیرالمؤمنین علیه السلام
۱۷۹	اشعار خزیمه در مناقب و وصایت امیرالمؤمنین علیه السلام
۱۸۶	خزیمه در جنگ جمل
۱۸۷	نبرد خزیمه در جمل
۱۹۰	اشعار خزیمه در جمل
۱۹۱	ذوالشهادتین در جنگ جمل
۱۹۵	آیا خزیمه فقط بعد از شهادت عقداً نگید؟
۱۹۶	نقد و بررسی
۱۹۶	الف) نقد سند
۱۹۷	ب) از جهت محتوا
۲۰۰	شهادت خزیمه
۲۰۲	گفتار سوم: دیگر شهیدان صفین
۲۰۴	چهارم: عبدالله بن بدیل بن ورقاء خزاعی
۲۰۶	شرح حال عبدالله بن بدیل
۲۱۱	عبدالله در جنگ جمل
۲۱۲	گفت وگوهای عبدالله با عایشه
۲۱۵	عبدالله در جنگ صفین
۲۱۶	سخنرانی عبدالله در کوفه قبل از حرکت به صفین
۲۱۷	عبدالله و محمد فرزندان بدیل در مسیر صفین
۲۱۸	نامه امیرالمؤمنین به عبدالله در شهر انبار

۲۱۹	شتاب عبدالله در نبرد
۲۲۱	نقش عبدالله در نبرد صفین
۲۲۲	سخنرانی عبدالله در صحنه نبرد صفین
۲۲۳	پسین نبرد و رشادت‌های ابن‌بدیل
۲۲۷	خیرخواهی عبدالله در آخرین لحظات
۲۲۸	شعر امیرالمؤمنین در قدردانی از شهدای صفین
۲۳۱	پنج اویس قرنی، از شهدای تابعین
۲۳۲	مقدمه اویس قرنی، رسول خدا (ص) و در قیامت
۲۳۵	عمر و اویس قرنی
۲۳۷	سخن شعبه و دیگران درباره اویس
۲۳۷	پاسخ به ادعای شعبه
۲۴۱	عبادت و زهد اویس
۲۴۲	اویس در خدمت مادر
۲۴۲	اویس قرنی در جنگ جمل
۲۴۳	اویس قرنی در صفین
۲۴۴	اویس قرنی و هدایت مرد شامی
۲۴۵	گفت‌وگوی اویس قرنی با معاویه
۲۴۷	شهادت اویس قرنی
۲۵۱	فصل سوم: پرچم‌داران
۲۵۱	مقدمه
۲۵۱	گفتار اول: پیشینه علم و پرچم‌داری
۲۵۲	نام‌های پرچم سپاه
۲۵۳	اهمیت پرچم‌دار
۲۵۳	علی (ع) پرچم‌دار اصلی سپاه پیامبر
۲۵۵	پرچم‌داران امیرالمؤمنین (ع)

۲۵۶	گفتار دوم: پرچم‌داران جنگ جمل
۲۵۶	محمد بن حنفیه در جنگ جمل
۲۵۸	پرچم‌داران قبایل در جمل
۲۵۹	نهادت پرچم‌داران در نبرد جمل
۲۶۰	الف: پرچم‌داران آزد
۲۶۱	ب: پرچم‌داران بکر
۲۶۱	ج: پرچم‌داران بنی‌الدقین
۲۶۲	د: پرچم‌داران بنی‌ها
۲۶۲	گفتار سوم: پرچم‌داران در صفین
۲۶۳	۱. هاشم مرقال در صفین
۲۶۴	۲. عبدالله بن هاشم مرقال در صفین
۲۶۴	۳. حذیفه بن منذر رقاشی در صفین
۲۶۵	۴. عمار یاسر
۲۶۵	۵. عمار بن عریان
۲۶۵	۶. حیان بن هوزه نخعی
۲۶۵	۷. عمرو بن حارث همدانی
۲۶۶	۸. ربیعۀ بن ابی شداد خثعمی
۲۶۶	گفتار چهارم: پرچم‌داران قبایل در صفین
۲۶۶	الف: پرچم‌داران همدان
۲۶۸	ب: پرچم‌داران نهد
۲۶۸	ج: پرچم‌داران بجیله
۲۶۹	گفتار پنجم: پرچم‌داران در نهروان و موارد دیگر
۲۶۹	ابوایوب انصاری
۲۶۹	دیگر پرچم‌داران امیر المؤمنین علیه السلام
۲۶۹	۱. قیس بن سعد

۲۷۰	۲. حارث بن عبدالله أعور همدانی
۲۷۰	۳. میسره ابو جمیل طهوی
۲۷۱	۴. ابوالطفیل عامر بن وائله لیثی
۲۷۱	۵. هرون بن سعد
۲۷۲	۶. عبدخیر همدانی
۲۷۳	عبدخیر در جنگ جمل
۲۷۴	عبدخیر در جنگ صفین
۲۷۴	جمع بندی مناجات گبر

بخش هشتم: نیروی انتظامی

۲۷۹	فصل اول: نیروی انتظامی و پاسداری
۲۷۹	مقدمه
۲۸۱	پیشینه حرس و پاسداری
۲۸۲	گفتار اول: نیروی انتظامی و پاسداری در زمان پیامبر
۲۸۲	پاسداران پیامبر
۲۸۴	پاسداری در زمان پیامبر
۲۸۵	نام برخی نگهبانان و پاسداران پیامبر
۲۸۶	گفتار دوم: محافظان پیامبر در جنگ بدر و اُحد
۲۸۷	الف) جنگ بدر
۲۸۷	ب) جنگ اُحد
۲۸۸	گفتار سوم: نگهبانان پیامبر در دیگر جنگ ها
۲۹۱	فصل دوم: نیروی انتظامی و پاسدار در حکومت امیرالمؤمنین (ع)
۲۹۱	مقدمه
۲۹۲	گفتار اول: شرطة الخمیس
۲۹۶	علی (ع) مبتکر شرطة الخمیس

۲۹۷	زمان تشکیل شرطة الخمیس
۲۹۸	فرماندهان شرطة الخمیس و نیروی انتظامی حضرت
۲۹۹	روایات درباره شرطة الخمیس
۳۰۲	کتاب دوم: تلایف شرطة الخمیس و نیروی انتظامی
۳۰۴	تأثیر سبب تعداد اعضای شرطة الخمیس
۳۰۶	الف) اعضای شرطة الخمیس در رجال برقی و اختصاص
۳۰۷	اعضای شرطة الخمیس از زمان پیامبر ﷺ
۳۰۸	۱. سلمان فارسی
۳۰۸	۲. مقداد بن أسود
۳۰۹	۳. ابوذر غفاری
۳۰۹	۴. عمار یاسر
۳۰۹	۵. ابوسنان یا ابوساسان
۳۱۰	۶. ابو عمره
۳۱۰	۷. جابر بن عبدالله انصاری
۳۱۱	۸. سهل بن حنیف بدری
۳۱۱	۹. عثمان بن حنیف انصاری
۳۱۱	ب) دیگر اعضای شرطة الخمیس
۳۱۲	۱۰. عمرو بن حَمَق خُزاعی عربی
۳۱۲	۱۱. میثم یحیی تمار مولی
۳۱۲	۱۲. رشید هجری
۳۱۲	۱۳. حبیب بن مظاهر اسدی
۳۱۲	۱۴. محمد بن ابی بکر
۳۱۳	۱۵. اعلم (عَلَم) ازدی
۳۱۴	۱۶. سُویْد بن غَفَله جُعفی
۳۱۴	۱۷. حارث بن عبدالله أَعُور همدانی

۱۸. ابو عبدالله جدلی ۳۱۵
۱۹. ابویحیی حکیم بن سعد حنفی ۳۱۶
۲۰. ابوالرضا عبدالله بن یحیی حضرمی ۳۱۷
۲۱. سلیم بن قیس هلالی ۳۱۷
۲۲. عبیده بن عمرو سلمانی مرادی عربی ۳۱۷
- فصل سوم: شرح حال فرماندهان؛ اعضای شرطة الخمیس و نیروی انتظامی ۳۲۰
- مقدمه ۳۲۰
- گفتار اول: شرح حال اعضای شرطة الخمیس ۳۲۰
۱. اصبع بن نباته ناشع؛ فرمانده شرطة الخمیس ۳۲۱
- اصبع از نظرگاه عالمان اهل سنت ۳۲۲
۲. قیس بن سعد بن عباده؛ فرمانده شرطة الخمیس ۳۲۴
- سیمت‌های قیس در حکومت امیرالمؤمنین ۳۲۴
- قیس در زمان پیامبر (ص) ۳۲۸
- قیس بعد از پیامبر (ص) ۳۲۹
- قیس؛ مسئول شرطة الخمیس ۳۳۲
- قیس در سیمت فرمانده برضد غارت‌گران معاویه ۳۳۳
- نامه امیرالمؤمنین به معاویه هم‌زمان با اعزام قیس ۳۳۳
- قیس در دوران امام حسن (ع) ۳۳۶
- درگذشت قیس ۳۳۶
۳. یحیی (نُجَی) بن سلمه حضرمی؛ عضو شرطة الخمیس ۳۳۶
- دیدگاه علمای عامه درباره نُجَی ۳۳۹
- احادیث نجی از امام علی (ع) ۳۴۱
- اظهار نظر شارح سنن ابی داوود ۳۴۳
۴. عبدالله بن یحیی (نُجَی) حضرمی؛ عضو شرطة الخمیس ۳۴۳
- طبقه عبدالله بن نُجَی ۳۴۴

۳۴۵	نظر علمای رجال دربارهٔ عبدالله
۳۴۷	روایات تفسیری عبدالله
۳۴۸	برخی احادیث عبدالله بن نجی
۳۵۰	تهادت عبدالله بن یحیی
۳۵۱	۵. ابویونس حکیم بن سعد حنفی، عضو شرطة الخمیس
۳۵۲	روایاتی از حُکیم
۳۵۴	۶. بشیر بن عمر بن محمد
۳۵۶	۷. ابوساسان یا ابویونس؛ عضو شرطة الخمیس
۳۵۶	اول: ابوساسان در روایات
۳۵۷	ارتداد در روایات
۳۵۸	ابوساسان در این روایت کیست
۳۵۸	الف) ابوساسان حُضین بن سنان قاضی
۳۵۹	بررسی
۳۶۰	ب) ابوساسان بریده بن حُصیب اسلمی
۳۶۱	نظر بریده دربارهٔ علی
۳۶۲	اعتراض بریده به ابوبکر
۳۶۴	آیا بریده عضو شرطة الخمیس بود؟
۳۶۴	دوم: ابوسنان
۳۶۱	۸. ابو عمره انصاری خزرجی؛ عضو شرطة الخمیس
۳۶۹	سخنان ابو عمره به معاویه
۳۷۱	۹. عبیدالله بن خلیفه عضو شرطة الخمیس
۳۷۲	عبدالله بن خلیفه طائی
۳۷۴	۱۰. عبدالله بن اُسَید کندی؛ عضو شرطة الخمیس
۳۷۵	۱۱. ابوالوَضیء عَبَّاد بن نُسَیب قِیس؛ عضو نیروی انتظامی
۳۷۶	روایات و گزارش‌های ابوالوَضیء

- ۳۷۷ ۱۲. عدی بن حاتم طائی؛ عضو شرطة الخميس
- ۳۷۸ اتهام به عدی در ترک کوفه!
- ۳۷۸ پاسخ اتهام
- ۳۷۸ الف: نقد سندی
- ۳۷۹ ب: نقد محتوایی
- ۳۷۹ ۱. عدی و خالف عثمان
- ۳۸۰ ۲. عدی بن عمیره و کندیان به شام
- ۳۸۳ ۱. ارتداد و پیوند عدی با علی (ع)
- ۳۸۴ عدی در یزدجل
- ۳۸۵ عدی در جنگ دلف
- ۳۸۶ عدی در نبرد نهر روان
- ۳۸۷ گزارش عدی از خطبه حضرت درباره بصیرت
- ۳۸۷ اهتمام به بصیرت یاران
- ۳۹۰ وفاداری عدی به امیرالمؤمنین و امام حسن (ع)
- ۳۹۱ درگذشت عدی
- ۳۹۱ ۱۳. نعیم بن دجاجه اسدی؛ عضو شرطة الخميس
- ۳۹۳ شرح حال نعیم
- ۳۹۴ ۱۴. عفاق بن مسیح؛ عضو شرطة الخميس
- ۳۹۴ گفتار دوم: شرح حال اعضای نیروهای انتظامی
- ۳۹۶ ۱. مالک بن حبیب یربوعی؛ فرمانده نیروی انتظامی امام علی (ع)
- ۳۹۶ مالک در عصر عثمان
- ۳۹۶ الف) نامه اعتراض آمیز مالک به عثمان
- ۳۹۸ ب) مسئولیت اداری مالک در زمان عثمان
- ۴۰۰ مالک در حکومت امام علی (ع)
- ۴۰۱ مسئول نیروی انتظامی امیرالمؤمنین (ع)

۴۰۲	۱. هنگام ورود امام علی (ع) به کوفه
۴۰۳	۲. هنگام حرکت حضرت به سوی صفین
۴۰۳	تهدید متهمان به جاسوسی
۴۰۳	۱. ابریده بن عوف از دی
۴۰۵	حنظله بن ربیع تمیمی
۴۰۶	۳. عبدالله بن مُعَتم
۴۰۶	کثیر جاسوسان و برتسان با معاویه
۴۰۷	فرار حنظله به سوی معاویه
۴۰۷	تخریب خانه حنظله
۴۰۸	ادعای نادرست
۴۰۹	مالک؛ مسئول بسیج نیروها برای جنگ صفین
۴۰۹	مالک بن حبیب پس از امیرالمؤمنین (ع)
۴۱۰	۲. معقل بن قیس؛ مسئول نیروی انتظامی
۴۱۱	معقل بن قیس در دوران خلفا
۴۱۱	حضور قعال قیس در صحنه‌های نبرد
۴۱۲	مأموریت‌های معقل در حکومت علوی
۴۱۲	۱. فرمانده مقدمه سپاه در صفین
۴۱۳	توصیه‌های امیرالمؤمنین به معقل
۴۱۳	معقل بن قیس در نبرد صفین
۴۱۵	۲. سرکوب شورش خربت بن راشد
۴۱۵	۳. سرکوب شورش هلال بن علفه
۴۱۷	۴. تعقیب یزید بن شجره رُهاوی مأمور معاویه
۴۱۸	نامه حضرت به قثم؛ کارگزار مکه و ستایش از معقل
۴۱۹	معقل در ادامه تعقیب یزید بن شجره
۴۱۹	سرزنش کوفیان پس از بازگشت معقل

- ۴۲۱ ۵. اعزام معقل برای گردآوردن نیرو برای جنگ با معاویه
- ۴۲۴ حمایت معقل بن قیس از تصمیم امام حسن (ع)
- ۴۲۶ آخرین نبرد معقل با خوارج و شهادت او
- ۴۲۸ ۳. زید بن خصفه بکری تیمی
- ۴۲۹ زیاد در صفین
- ۴۳۰ زید بن خصفه؛ عضو گروه نمایندگی حضرت
- ۴۳۱ زید بن خصفه در نهر روان
- ۴۳۲ مأموریت‌های زید بن خصفه در حکومت علوی
- ۴۳۳ ۱. زید بن خصفه در تعقیب یزید؛ نتیجه
- ۴۳۳ ۲. تعقیب خربت بن اسد
- ۴۳۷ ۳. اعزام به اطراف فرات
- ۴۴۱ ۴. خلاص بن عمرو هجری بصری؛ عضو نیروی انتظامی
- ۴۴۲ شرح حال خلاص
- ۴۴۵ درگذشت خلاص
- ۴۴۵ ۵. ابوالهیاج حیان بن حصین اسدی؛ عضو نیروی انتظامی
- ۴۴۶ ابوالهیاج کیست؟
- ۴۴۷ شرح حال ابوالهیاج اسدی
- ۴۴۸ مأموریت‌های ابوالهیاج اسدی
- ۴۴۸ ۱. مأموریت تخریب قبور
- ۴۴۸ حدیث ابوالهیاج
- ۴۵۰ بررسی حدیث
- ۴۵۳ ۲. ابو الهیاج؛ قاضی سواد کوفه
- ۴۵۳ ۶. ثعلبه بن یزید حمانی؛ عضو نیروی انتظامی
- ۴۵۵ مأموریت‌های ثعلبه
- ۴۵۷ گزارش ثعلبه از محاصره خانه عثمان

۴۵۸	روایات ثعلبه بن یزید
۴۵۸	الف) نامه به معاویه و عمرو عاص
۴۵۹	ب) دروغ بستن به پیامبر
۴۶۰	۷. عبید بن ساریه خزاعی؛ عضو نیروی انتظامی
۴۶۱	۸. یزید بن قیس ارحبی؛ عضو نیروی انتظامی
۴۶۱	۹. بوجحیفه وهب بن عبدالله؛ عضو نیروی انتظامی
۴۶۲	سادهای حبیب بن عبداللہ حکومت علوی
۴۶۳	۱۰. ابوساسان حُصَیْن بن مُنْذِر؛ عضو نیروی انتظامی
۴۶۳	ابوساسان که پس از پیادگی و آمدنش، کیست؟
۴۶۴	۱۱. یزید بن رویم؛ عضو نیروی انتظامی
۴۶۵	۱۲. جاریة بن قدامه تمیمی سدی
۴۶۶	مأموریت‌های جاریة بن قدامه
۴۶۷	۱۳. مالک بن کعب ارحبی
۴۶۸	۱۴. احمر بن شَمِیْط جزو نیروهای انتظامی
۴۶۹	خاندان احمر بن شمیط و مسئولیتی دیگر
۴۷۰	احمر بن شمیط در زمان مختار
۴۷۳	آخرین نبرد احمر بن شمیط
۴۷۴	۱۵. عمرو بن مرّه شحبی؛ عضو نیروی انتظامی
۴۷۴	شرح حال عمرو بن مره
۴۷۸	عمرو بن مره راوی حدیث غدیر
۴۷۸	دیگر روایات عمرو بن مره
۴۸۱	درگذشت عمرو بن مره
۴۸۱	۱۶. حبیب بن مره تمیمی؛ عضو نیروی انتظامی
۴۸۱	۱۷. سلیمان بن صرد خزاعی
۴۸۲	۱۸. عیاض بن ابی لینه؛ کارگزار علی علیه السلام

- ۴۸۳ عیاض بن ابی‌لینه در نبرد با شیب خارجی
- ۴۸۴ ۱۹. حُجر بن عدی کندی؛ عضو نیروی انتظامی
- ۴۸۵ شرح حال حُجر بن عدی کندی
- ۴۸۷ سخنان پیامبر و علی درباره حُجر بن عدی
- ۴۸۹ دست‌گیری حُجر و اتهام به وی
- ۴۹۰ تنظیم نامه و گرفتن گواهی برضد حُجر بن عدی
- ۴۹۱ شهادت حُجر و یارانش
- ۴۹۲ بازتاب شهادت حُجر
- ۴۹۴ زمان شهادت حُجر
- ۴۹۴ ۲۰. سعید بن قیس همدانی
- ۴۹۵ شرح حال سعید بن قیس
- ۴۹۷ سعید بن قیس در جنگ صفین
- ۴۹۸ سخنرانی سعید در صفین
- ۵۰۰ توجه به امنیت امیرالمؤمنین علیه السلام
- ۵۰۱ نبرد همدانی‌ها به فرمان‌دهی سعید
- ۵۰۱ تجلیل امیر مؤمنان علیه السلام از فداکاری همدانیان
- ۵۰۴ سعید بعد از حکمیت
- ۵۰۵ خواستگاری دختر سعید
- ۵۰۵ پذیرفتن شفاعت سعید
- ۵۰۶ اعتماد امام حسن علیه السلام به سعید بن قیس
- ۵۰۷ زمان درگذشت سعید
- ۵۰۸ ۲۱. اَعین بن ضَبِیعَة مُجاشعی
- ۵۰۹ ۲۲. سعید بن وهب همدانی پاسدار افتخاری امیرالمؤمنین علیه السلام
- ۵۱۰ درگذشت سعید
- ۵۱۰ ۲۳. وهب بن مسعود خثعمی

۵۱۱	سخنرانی حضرت پس از دریافت حمله بسر
۵۱۵	وهب بن مسعود در صفین
۵۱۷	۲۴. عبدالرحمان بن حارث؛ مسئول شرطه کوفه؟
۵۱۷	۲۵. حکیم بن جبلة عبدی، کارگزار و مسئول نیروی انتظامی بصره
۵۱۸	سمت های حکیم
۵۱۹	شرح حال حکیم بن جبلة
۵۲۱	شهادت حکیم بن جبلة
۵۲۲	ستایش میرالمؤمنین علی از حکیم بن جبلة
۵۲۷	۲۶. ضحاک بن قیس بن دعلجه هاشمی؛ مسئول نیروی انتظامی بصره
۵۲۹	۲۷. مطرب بن ناجیه
۵۳۰	جمع بندی و نتیجه گیری

بخش نهم: ناظران و ازبانی

۵۳۵	فصل اول: نظارت و بازرسی در اسلام
۵۳۵	مقدمه
۵۳۷	گفتار اول: مسئولیت و نظارت در اسلام
۵۳۷	مسئول بودن همه مردم
۵۳۹	نظارت بر عملکرد مردم
۵۴۱	محورهای اصلی نظارت
۵۴۳	گفتار دوم: انواع نظارت بر عملکرد کارگزاران
۵۴۵	اول: نظارت عمومی
۵۴۶	دوم: نظارت حاکم بر عملکرد کارگزاران
۵۴۸	فصل دوم: اقسام نظارت های عمومی
۵۴۸	مقدمه
۵۴۹	مبحث اول: نظارت عمومی با امر به معروف و نهی از منکر

- گفتار اول: اهمیت امر به معروف و نهی از منکر ۵۵۰
- عالمات و خواص؛ مسئولان اصلی امر به معروف ۵۵۴
- گفتار دوم: پی آمدهای ترک امر به معروف ۵۵۶
۱. سلط انسان‌های فاسد بر جامعه ۵۵۹
۲. اجابت نشدن دعاهاى برگزیدگان ۵۶۰
۳. هلاکت و عذاب الهی ۵۶۱
- مبحث دوم: نظارت عمومی با خیر خواهی ۵۶۵
- گفتار اول: بنای نصیحت و خیر خواهی ۵۶۵
- نصیحت در قرآن ۵۶۶
- نصیحت: نقد و پیشنهاد ۵۶۷
- سخنان و سیره امیرالمؤمنین (ع) درباره نصیحت ۵۶۹
- گفتار دوم: نظارت بر عملکرد حاکمان با خیر خواهی ۵۷۲
- گفتار سوم: یاران ناصح و خیر خواه امیرمومنین ۵۷۷
- مبحث سوم: نظارت عمومی با مشورت ۵۷۸
- گفتار اول: اهمیت مشورت ۵۷۹
- مشورت در لغت ۵۷۹
- تفاوت مشورت و خیر خواهی ۵۷۹
- مشورت در قرآن ۵۸۱
- فلسفه مشورت ۵۸۲
- گفتار دوم: فلسفه مشورت پیامبر اسلام ۵۸۳
- فواید مشورت پیامبر ۵۸۴
- نمونه‌هایی از مشورت‌های پیامبر ۵۸۶
- گفتار سوم: اهمیت مشورت در نظرگاه امیرالمؤمنین ۵۸۹
۱. اهمیت مشورت ۵۸۹
۲. ضررهای استبداد رأی ۵۸۹

۵۹۰	۳. فواید مشورت
۵۹۰	۴. شرایط مشاوران
۵۹۱	علت رد مشورت خواهی طلحه و زبیر
۵۹۳	نهی‌هایی از مشورت‌های امیرالمؤمنین علیه السلام
۵۹۷	نسل سوء نظارت مستمر بر عملکرد کارگزاران
۵۹۷	مقتضای
۵۹۸	گفتار اول: نظارت امیرالمؤمنین بر عملکرد کارگزاران
۵۹۹	۱. تذکر در باره عملکرد برخی کارگزاران
۶۰۰	۲. تشویق کارگزاران به عملکرد مناسب
۶۰۱	۳. توبیخ برخی کارگزاران برای عملکرد ضعیف
۶۰۲	۴. توجه به شکایت‌های مردم و مسئولان
۶۰۳	۵. عزل کارگزاران بی‌اعتنا به سیاست‌های امام
۶۰۴	گفتار دوم: حساسیت شدید در امور مالی کارگزاران
۶۰۴	۱. اعتراض به دریافت‌کننده هدایا
۶۰۶	حرمت هدیه گرفتن حاکم
۶۰۸	۲. کنترل مالی و حسابرسی
۶۱۰	گفتار سوم: اعزام بازرس، پی‌گیری و مجازات متخلفان
۶۱۰	۱. اعزام بازرس برای نظارت بر عملکرد کارگزاران
۶۱۲	۲. پی‌گیری سوءاستفاده‌کنندگان از بیت‌المال
۶۱۴	۳. مجازات کارگزاران متجاوز به اموال مردم
۶۱۶	فصل چهارم: شرح حال بازرسان
۶۱۶	۱. مالک بن کعب ارحبی
۶۱۷	۲. سعد؛ غلام امیرالمؤمنین علیه السلام
۶۱۸	شرح حال سعد
۶۱۹	دیگر مسئولیت‌های سعد

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ۶۲۰

بخش دهم: ناظران بازار

فصل اول: امور حسبه (نظارت بر بازار) ۶۲۵
مقدمه ۶۲۵
گفتار اول: حسبه در لغت و اصطلاح ۶۲۶
حسبه در لغت ۶۲۶
حسبه در اصطلاح ۶۲۸
حسبه و امر به معروف، در قرآن و حدیث ۶۳۱
تفاوت امور حسبه و قضا ۶۳۴
حسبه در ایران ۶۳۶
گفتار دوم: حسبه و امر به معروف، کتاب‌های فقهی شیعه ۶۳۶
کاربرد واژه حسبه در کتاب‌های فقهی ۶۳۷
تعریف امور حسبه نزد فقهای امامیه ۶۳۹
حسبه و امر به معروف نزد زیدیه ۶۴۱
شرایط محتسب نزد زیدیه ۶۴۲
فصل دوم: نظارت پیامبر بر بازار ۶۴۷
مقدمه ۶۴۷
گفتار اول: بازار در نگرش رسول خدا صلی الله علیه و آله ۶۴۸
گفتار دوم: آداب و شرایط معاملات ۶۵۲
۱. نهی از معامله ضرری ۶۵۲
۲. وقت فروش میوه‌ها ۶۵۲
۳. ممنوعیت بالا بردن قیمت‌ها (نجش) ۶۵۳
۴. ممنوعیت بیع دین به دین ۶۵۳
۵. ممنوعیت چیز غیر قابل دریافت ۶۵۴

۶۵۴	۶. دوری از فریب و لزوم وفا به تعهد
۶۵۵	۷. معامله جزافی و نامشخص
۶۵۵	۸. تدلیس و فریب در معامله
۶۵۶	۹. بیع و سلف
۶۵۷	۱۰. دو بیع در یک معامله
۶۵۸	۱۱. کم فروشی (تعیین ترازو و پیمان)
۶۶۰	۱۲. استکار
۶۶۱	مخالفت پیامبر با بیعت گذاری کالای احتکاری
۶۶۲	قیمت در اختیار خدایت؛ یعنی چه؟
۶۶۳	۱۳. تلقی رکبان
۶۶۵	۱۴. غش و تقلب
۶۶۷	گفتار سوم: منع از معاملات باطل و مال باطل
۶۶۹	اول: جنس های حرام و غیر قابل خرید و فروش
۶۶۹	۹-۱. عین های نجاست و مشابه آن
۶۷۴	۱۰. سگ هار
۶۷۴	۱۱. شتر فراری
۶۷۵	۱۲. نرد و ابزار قمار و طبل
۶۷۵	۱۳. ابزار غنا
۶۷۵	۱۴. خرید و فروش آب و گیاه و آتش
۶۷۷	دوم: معاملات ربوی و حرام
۶۷۷	حرمت ربا
۶۷۹	سوم: نهی از معاملات دوران جاهلیت
۶۸۰	گفتار چهارم: تعیین ناظر بازار توسط پیامبر
۶۸۱	آیا پیامبر ﷺ زنی را متولی بازار کرد؟
۶۸۲	نقد و بررسی

- ۶۸۴..... توصیه‌های پیامبر به زنان فروشنده و کاسب
- ۶۸۵..... زنی متولی بازار
- ۶۸۵..... نقد و بررسی
- ۶۸۸..... فصل سوم: نظارت بر بازار در حکومت امیرالمؤمنین (ع)
- ۶۸۸..... مقدمه
- ۶۸۸..... گفتار اول: نظارت امیرالمؤمنین بر بازارها
- ۶۸۹..... اول: فرمان امیرالمؤمنین بر ضرورت آموزش احکام تجارت
- ۶۹۳..... دوم: توصیه‌های کلی کاسبان و بازاریان
- ۶۹۵..... الف) آداب تجارت
- ۶۹۶..... ب) احکام فقهی
- ۶۹۶..... سوم: بازدید فراوان و نظارت بر بازارها
- ۶۹۶..... ۱. بازار بصره
- ۶۹۷..... ۲. بازار کوفه
- ۷۰۱..... امیرمؤمنان در بازار گوشت‌فروشان
- ۷۰۵..... آداب و شرایط سربریدن
- ۷۰۵..... ۱. ذابح
- ۷۰۷..... ۲. وسیله ذبح
- ۷۰۸..... ۳. شروط سربریدن
- ۷۰۸..... چهارم: کشتن به نام غیر خدا حلال نیست
- ۷۰۹..... بازار ماهی‌فروشان
- ۷۱۲..... بازار خرمافروشان
- ۷۱۵..... دیگر بازارها
- ۷۱۷..... گفتار دوم: ممنوعیت کم فروشی، غش و احتکار
- ۷۱۸..... الف) جلوگیری از کم فروشی
- ۷۱۹..... ب) ممنوعیت غش در معامله

۷۲۰	ج) ممنوعیت احتکار
۷۲۱	معنای احتکار
۷۲۲	حکم احتکار
۷۲۳	دلیل های کراهت احتکار
۷۲۳	دلیل های حرمت احتکار
۷۲۳	اول: ملعون دانستن محترک
۷۲۵	دوم: سخت عاص و گناه کار
۷۲۶	سوم: وعد بحداب و دوری از رحمت خدا
۷۲۷	چهارم: ضرر به اهل بیت و حرمت و تعمیم احتکار
۷۲۸	پنجم: رد دلیل کراهت
۷۳۰	عدم انحصار احتکار در سواد غذایی
۷۳۲	ادله تعمیم احتکار به دیگر کالاها
۷۳۲	۱. روایات
۷۳۲	۲. نیاز ضروری مردم
۷۳۳	۳. ضرر به مردم
۷۳۴	۴. سخن امیرالمؤمنین در تعمیم احتکار
۷۳۷	اجبار محترک بر عرضه و فروش کالا
۷۳۸	حکم قیمت گذاری کالای احتکاری
۷۳۸	۱. جایز نبودن تعیین قیمت
۷۳۹	۲. قول به لزوم قیمت گذاری
۷۴۰	۳. قیمت گذاری با اجحاف محترک
۷۴۱	ادله قیمت گذاری
۷۴۱	مسئول قیمت گذاری و تعزیر متخلف از قیمت های مصوب
۷۴۲	نظر امیرالمؤمنین درباره قیمت گذاری
۷۴۳	امیرالمؤمنین علیه السلام و کیفر محترکان

- ۷۴۵ آتش زدن کالای احتکار شده
- ۷۴۶ گفتار سوم: نظارت بر اصناف و ضمانت‌های آنان
- ۷۴۶ ۱. خیاط‌ها
- ۷۴۷ ۲. پزشکان
- ۷۴۹ ۳. ضمانت لباس شو و زرگر
- ۷۵۱ ۴. نجارها
- ۷۵۱ ۵. بارها
- ۷۵۲ ۶. ضمانت رطب برای معتاجر
- ۷۵۲ ۸. موارد ضمانت و عدل ضمانت
- ۷۵۴ گفتار چهارم: نظارت بر کارها، اقتصاد، اجتماعی و فرهنگی
- ۷۵۴ اول: اقتصادی
- ۷۵۴ ۱. منع اهل ذمه از صرافی
- ۷۵۵ ۲. تنبیه رباخواران
- ۷۵۷ دوم: فرهنگی - اجتماعی
- ۷۵۷ ۱. نظارت بر قصه‌گویان
- ۷۶۰ الف) مبارزه با قصه‌گویان
- ۷۶۱ ب) امتحان قصه‌گویان
- ۷۶۲ ج) مجاز دانستن برخی قصه‌گویان
- ۷۶۳ ۲. موعظه مردم و کمک به دیگران
- ۷۶۵ ۳. آداب و شرایط نشستن در گذرها
- ۷۶۶ ۴. تنبیه مرد مزاحم مردم
- ۷۶۷ ۵. نهی زنان از مزاحمت برای مردان
- ۷۶۸ گفتار پنجم: کیفر سخت برخی گناهان
- ۷۶۸ ۱. مجازات مشروب سازان
- ۷۷۰ نظر اهل سنت درباره کیفر شراب‌خوری و فروش آن

۷۷۱	نقد و بررسی دو ادعا
۷۷۳	۲. آتش زدن اموال احتکار شده
۷۷۵	۳. مجازات رباخواران
۷۷۶	۴. مجازات اریان به طرف شام
۷۷۹	مصلحت چهارم، شرح حال کارگزاران و ناظران بازار
۷۷۹	مقدمه
۷۷۹	۱. علی بن اصمع، کارگزار و ناظر بازار
۷۸۰	مسئولیت ابن اصمع در حکمت امیر المؤمنین علیه السلام
۷۸۲	محلّ مأموریت ابن اصمع
۷۸۲	بارجاه کجاست؟
۷۸۴	منطقه سَفَوَان
۷۸۴	اشکال و پاسخ در حدّ سرقت
۷۸۶	شرح حال علی بن اصمع
۷۸۷	ابن اصمع و جنگ جُفْرَه
۷۸۹	ابن زبیر و مجازات افراد
۷۹۰	درگذشت علی بن اصمع
۷۹۱	۲. ابن هرمه؛ ناظر بازار سوق الاهواز
۷۹۲	سوق الاهواز
۷۹۴	نامه حضرت به رفاعه درباره ابن هرمه
۷۹۶	توضیحات نامه
۷۹۷	جمع بندی و نتیجه گیری

نمایه

۸۰۵	آیات
۸۰۷	احادیث

سخنان امیرالمؤمنین	۸۱۴
اشعار	۸۲۱
اسامی معصومان (ع)	۸۲۸
اعلام	۸۳۰
قیل، رویدادها و برخی حوادث	۸۶۳
اعلام جغرافیا	۸۷۲
کتابها	۸۷۹
کتابنامه	۸۸۵

مقدمه

خداوند را شاکریم به توفیق نوشتن این جلد از مجموعه سیمای کارگزاران را نیز به من داد؛ امیدوارم بتوانم آن را کامل و تمام کنم. برابر آنچه در گذشته در نظر داشتم، قرار بود این مجموعه با نگارش جلد چهارم پایان پذیرد ولی توجه به نقل برخی کارگزاران و طرح پاره‌ای موضوعات جدید، حجمش را بیشتر کرد و آن را به پنج جلد می‌رساند. از انتشار جلد سوم در سال ۱۳۸۵ ده سال می‌گذرد که خداوند توفیق داد این جلد را که بیشتر موضوعاتش کاربردی و عملی است به اتمام برسانم.

ویژگی‌های کتاب

می‌توان این جلد را دو قسمت کلی در چهار بخش هفتم تا دهم دانست که هر بخش در چند فصل سامان یافته است. قسمت اول دو بخش دارد: بخشی در باره فرماندهان امیرالمؤمنین است که در سه جنگ: جمل، صفین و نهروان عهده‌دار فرمان‌دهی بودند و جمعی از آنان شهید شدند، که به مناسبت از پرچم‌دارن حضرت زین العابدین سخن خواهیم گفت. بخش دیگر، در باره فرماندهان انتظامی حضرت است که در مأموریت‌های مختلف شرکت کرده، یا با همین عنوان معرفی شده‌اند.

از قسمت دوم، یعنی بخش نهم و دهم، بخشی در باره ناظران و بازرسان حضرت است که امروز جزو مسائل مورد ابتلای جوامع است و بیشتر مطالب آن می‌تواند برای

کارکنان اداری حکومت‌ها نمونه باشد. بخش دیگر، یعنی نظارت بر بازار یا امور حُشبه هم بسیار مهم و کاربردی و مورد نیاز جامعه ماست و می‌تواند الگوی مردم برای خوب عمل کردن و درست معامله نمودن باشد و الگویی برای مسئولان برای خوب نظارت کردن و اداره جامعه و حفظ آن از آسیب‌های اجتماعی، که همواره در معرض تهدید آن است.

۱. فرماندهان نظامی و انتظامی

فرماندهان نظامی و انتظامی در دو بخش معرفی شده‌اند:

اول: فصل اول بخش هفتم درباره فرماندهان و پرچم‌داران است. بنا بر آنچه در پیش‌گفتار جلد اول آمده، قرار بوده معرفی فرماندهان امیرالمؤمنین (ع) بپردازیم، زیرا در انتخاب آنان موقعیت‌های بسیار در قبایل نقش داشته است، ولی در ادامه از این نظر عدول کردیم و به این نکته توجه شد که باید به کارگزاران امیرالمؤمنین باید از هر نظر جامع و کامل باشد، به‌ویژه که در موردی چنین به نظر رسید برخی افراد که در مآخذ جزو کارگزاران حضرت معرفی شده‌اند، به جهت شغل فرمان‌دهی آنان بوده است. از این رو تصمیم گرفتیم فرماندهان امیرالمؤمنین (ع) در جنگ‌های معروف معرفی کنیم. در مجموع ۸۶ تن نام برده شده‌اند؛ البته در جنگ نه‌تنها فقط فرماندهان اصلی معرفی شده‌اند. چون بسیاری از این فرماندهان در حکومت حضرت (ع) سمت اداری در مناطق مختلف یا مرکز داشتند؛ نیازی به شرح حال‌شان نبود و فقط در موردی به احوال افراد ناشناخته، یا افراد غیرشناخته شده، به اجمال پرداخته‌ایم. در این فصل، ادعای برخی که مدعی هستند تنها یک بدری همراه امیرالمؤمنین در صفین بوده، باسن داده‌ایم و اسامی جمعی بدریون همراه امیرالمؤمنین و نیز شهیدانشان پرداخته‌ایم.

با مروری در نامه‌ها و خطبه‌های حضرت، یافتیم امیرالمؤمنین از برخی شهیدان دو جنگ جمل و صفین، به نیکی و تأسف یاد کرده است که بیشترشان فرماندهان جنگ بودند. به همین جهت به شرح حال این جمع پرداختیم. به‌ویژه که برخی در حوادث قبل

از خلافت امیرالمؤمنین و حوادث مربوط به کوفه نقش داشتند و در جنگ جمل نقش بسیار فعالی داشتند. نمونه روشن آن در جنگ جمل، زیدبن صُوحان است که خبر شهادتش را پیامبر داده بود. نمونه دیگر در همان جنگ «علباء» است که در حوادث مربوط به سیدبن عاص و مخالفت‌ها با کارگزاران عثمان در کوفه نقش مؤثری داشته است. اما در علق‌مندان علی علیه السلام بود. یا عَمَّار یاسر و ابوالهیثم و خزیمه بن ثابت که امیرالمؤمنین از آنان یاد می‌کند و بر نبودشان تأسف می‌خورد که «این عمار...؛ عَمَّار کجاست؟» به همین جهت، فصل دوم به معرفی این شهیدان اختصاص دارد.

نکته دیگر این فصل، اشعار و رَجَز‌های مختلف شهیدان جنگ جمل و صفین است که حکایت از سبقت و راسخ‌آنان در حقانیت راه امیرمؤمنان علی علیه السلام دارد و با توجه به این اشعار می‌تواند باعث بعضی شبهه‌های مطرح شده درباره این شهدا را داد و نادرستی آن ادعاها را اثبات کرد. در بسیاری از این اشعار، افراد بر وصایت امیرالمؤمنین علیه السلام برای پیامبر صلی الله علیه و آله تصریح کرده‌اند.

حین بررسی اسامی فرماندهان، به گروهی از فرمانران در جنگ‌ها برخوردیم که بسیار نقش آفریدند و آن پرچم‌داران بودند. معرکه پرچم سپاه به افراد شجاع و توانا سپرده می‌شود؛ همان‌گونه که امام علی علیه السلام خود در بسیاری نبردهای رسول خدا صلی الله علیه و آله پرچم‌دار پیامبر بود. به همین دلیل، فصل سوم را به آنان اختصاص داده، تاریخچه پرچم‌داری در اسلام را از زمان پیامبر صلی الله علیه و آله به اجمال بیان کردم. در جنگ جمل پرچم‌دار اصلی، محمدبن حنفیه بود و در جنگ صفین بیشتر از تمام مرقال و ابوساسان حُضَین بن مُنذر یاد کرده‌اند. اهمیت این گروه در جنگ صفین هنگامی بیشتر روشن می‌شود که بدانیم افزون بر پرچم‌دار کل، هر قبیله‌ای دارای پرچم و علائم برای خود بود و گاهی برای برافراشته نگه‌داشتن یک پرچم، بیش از پنج تن، یکی بعد از دیگری شهید می‌شدند که این اوج فداکاری را نمی‌شود نادیده پنداشت. کسانی را نیز پرچم‌دار حضرت بر شمرده‌اند؛ ولی مورد آن در جنگی، مشخص نشده است. البته در این بخش اسامی افراد، همراه با شرح حال آنان، هرچند کوتاه آمده است.

شرح حال برخی نیز اندکی مفصل تر است.

دوم: بخش هشتم ویژه نیروی انتظامی و شرطة الخمیس است.

فصل اول درباره نیروی انتظامی و پاسداری است. در آغاز به مواردی از پاسداری و نگهبانی در دوره رسول خدا (ص) به ویژه جنگ های حضرت پرداخته شده تا سابقه موضوع در زمان رسول خدا (ص) دانسته شود و اهمیتی که به محافظت از جان پیامبر و امنیت شهر به ویژه در زمان جنگ، داده می شد. در این فصل با اشاره به پیشینه پاسداری و امنیتی جمعی از پاسداران پیامبر در موارد مختلف، به دوران حکومت امام علی (ع) پرداختیم.

فصل دوم به بیان و سکیلات این گروه و شرطة الخمیس و وظائفشان اشاره شده که در کتابی خاص مدون شده ولی ما از لابه لای گزارش های خبری و احادیث استخراج کرده ایم.

فصل سوم آن به شرح حال اعضا، سلسله انتظامی و شرطة الخمیس ویژه شده است. سعی آن بود که در آغاز، نام اعضا، شرطة الخمیس؛ سپس شرح حال اعضای این گروه و بعد شرح حال اعضای نیروی انتظامی بیاید.

در این فصل با توجه به عباراتی که در آثار مختلف نام فردی به عنوان شرطة الخمیس و عضو نیروی انتظامی حضرت معرفی شده، شرح حالش بیان گردیده است و تلاش بر آن بوده مورد مأموریت انتظامی اش نیز مشخص شود. با توجه به این دیدگاه تمام کسانی که در مأموریتی خاص شرکت داشته، مانند نبرد الحلفاء و یا افرادی که با نبرد با کسانی که از معاویه به سرزمین های تحت حکومت فرستاده، مواجه گردید. به تعبیر دیگر، همه فرماندهانی که جز سه جنگ معروف، کاری نظامی انجام داده اند، در جمع فرماندهان انتظامی آمده است و در مجموع نام ۴۴ تن عضو شرطة الخمیس و شرح حال ۴۱ نفر از این جمع و اعضای نیروی انتظامی در این فصل آمده و محل مأموریت آنان در حد امکان مشخص شده است. هم چنین به دیگر مسئولیت هایی که در دروان خلافت حضرت داشته اند، اشاره و گاهی ارجاع داده شده

است. البته اعضای شرطة الخمیس از این قاعده مستثنا هستند و مأموریتی ویژه برای برخی از آنان بیان نشده است.

بر پایه آنچه آمده، می‌توان گفت: فرماندهان نیروی انتظامی، افزون بر حفاظت از امنیت شهر، فرمان‌دهی گردان‌های ویژه، مسائل قضایی و اجرای حدود و نظارت بر بازار، مأموریت‌هایی در سه مورد ذیل داشتند و افرادی برای این موارد اعزام می‌شدند:

۱. مقابل با متجاوزانی که از شام به دستور معاویه به مناطق تحت سیطره امیرالمؤمنین اعزام می‌شدند؛ چه برای قتل و غارت و چه برای دریافت زکات.
 ۲. مبارزه با گروه‌های شورشی که با حضرت مخالفت می‌کردند. آنان به‌کلی از خوارج بودند که در مناطق مختلف به شورش زده و جامعه را ناامن می‌کردند.
 ۳. تعقیب مفسدان و خلاف‌آوران که به غارت اموال مردم دست زده و منطقه‌ای را دچار بی‌ثباتی کرده و امنیت اجتماعی را از بین می‌بردند.
- هنگام بیان شرح حال اعضای نیروی انتظامی، حضرت، از سستی مردم کوفه و کوتاهی‌هاشان که در حمایت از امیر مؤمنان سخن رفته و این‌که در آینده مخالفان آنان از مردم شام بر آن‌ها مسلط می‌شوند و در این هنگام آن‌زوی دوران خلافت حضرت را خواهند کرد، که بی‌فایده است!

امیرمؤمنان، فرماندهان موفق را تشویق و از آنان قدردانی می‌کرد؛ مانند معقل بن قیس و متخلفان را که در مأموریت خود دچار لغزش و تخلف شده، سرزنش و تنبیه می‌کرد؛ مانند نعیم بن دجانه و مسیب بن نجبه. البته حضرت بعد از اظهاراتشان آنان را عفو و مسیب بن نجبه را پس از تنبیه به سمت دیگری گمارد، چون به صداقت و اطمینان داشت.

۲. بازرسان و ناظران بازار

بازرسان و ناظران بازار در دو بخش نهم و دهم آمده است.

اول: بخش نهم درباره ناظران و بازرسان امیرالمؤمنین است. فصل اول، نظارت و بازرسی در اسلام است که بعد از بیان اهمیت نظارت به تقسیمات نظارت‌ها مانند نظارت‌های عمومی و نظارت حاکم بر عملکرد کارگزاران آمده است.

فصل دوم درباره اقسام نظارت‌های عمومی است که از سه نظارت مردمی سخن رفته است. نخست امر به معروف و نهی از منکر. در آغاز از اهمیت آن در اسلام و دیدگاه امیرالمؤمنین (ع) سخن رفته است و پی آمد ترک آن در سه مورد بیان شده است: تسلط اشرار بر حکومت، اجابت نشدن دعاها و گرفتاری به عذاب خداوند در صورت بی‌اعتنایی به این امر. و ثریه مهم دوم درباره نصیحت و خیرخواهی سخن گفته و نصیحت در برابر «غش» و ناحق‌گویی است. خیرخواهی برابر دیدگاه امیرالمؤمنین (ع) و وظیفه متقابل حاکم و مردم است که شامل انتقاد و پیشنهاد می‌شود. بیان نظر در برابر دیدگاه حاکم منافاتی با خیرخواهی ندارد در صورتی که بعد از بیان آن، مطیع رهبر باشد. و نصیحت به رهبران مسلمین با تعبیر «التصحيح» در آنجا که «تنها در خطبه رسول خدا (ص) در حجة الوداع برابر نقل شیعه آمده است. به همین جهت، مرحوم فیض کاشانی و علامه مجلسی آن را به معنای اطاعت از امام دانسته‌اند.

در این مبحث، اشاره‌ای به بعضی یاران امیرالمؤمنین (ع) شده که در کلام حضرت، ناصح و خیرخواه یاد شده‌اند. مورد سوم نیز مشورت است که خداوند به پیامبرش دستور داده با مسلمانان مشورت نماید. فلسفه مشورت رسول خدا (ص) را بزرگانی مانند شیخ مفید و علامه مجلسی بیان کرده‌اند و فوایدی که این مشورت برای جامعه اسلامی دارد. شرکت در تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی با مشورت، نوعی نظارت بر امور حکومتی است و آنچه قرار است اجرا شود و تخلف از آن امکان بازخواست را فراهم می‌سازد. بر اساس سخنان امیرالمؤمنین مشاوران باید شرایطی داشته باشند که به پاره‌ای از آن‌ها اشاره شده است. هم‌چنین نمونه‌هایی از مشورت‌های رسول خدا (ص) و امیرالمؤمنین (ع) را آورده‌ایم که بیشتر در امور جنگ و مسائل خاص بوده است.

فصل سوم درباره نظارت مستمر امیرالمؤمنین بر عملکرد کارگزاران است که

نمونه‌های مختلفی همانند تذکر به جهت حضور در دعوتی اشراف می‌شود تا مواردی از بازخواست و فراخوانی آنان به جهت سوءاستفاده مالی و نیز تشویق یا توبیخ اشخاص به سبب عملکرد غیردقیق و حتی بازرسی کارگزاران از مناطق مختلف. فصل چهارم درباره شرح حال دو بازرس ویژه حضرت: مالک بن کعب، و سعد بن ابی‌سنان است.

دوم: بخش دهم درباره ناظران بازار است که چهار فصل دارد: فصل اول درباره نظارت بر بازار و تبیین امور حسبه است. معنای لغوی حسبه و معنای اصطلاحی‌اش، و کاربرد حسبه در کتاب‌های فقهی شیعه که برای اولین بار توسط شهید اول حسبه به امر به معروف و نهی از منکر اطلاق شده است. معنای حسبه در فقه که برخی فقها ضرورت حکومت را از باب حسبه لازم می‌دانند. در پیشینه و تاریخچه حسبه، به حسبه در قوانین ایران قبل و بعد از انقلاب اسلام به عنوان تعزیرات حکومتی اشاره شده است. هم‌چنین حسبه در میان ریدیان که سابقه بیشتری در کاربرد این واژه دارند و می‌توان گفت جزو اولین آثار تألیف شده در باب حسبه کتاب الاحساب ناصر اطروش است. مُحْتَسِب، نزد زیدیه، جانشین جای‌گزین امام یا «سابق» است که در نبود امام به‌حق، وظیفه امر به معروف و نهی از منکر را بر عهده دارد.

فصل دوم، نظارت بر بازار در سیره پیامبر است. اهمیت این فصل، هم برای بیان پیشینه نظارت بر بازار است و هم از آن جهت که حدیث مناه‌النبی را امیرالمؤمنین (علیه السلام) از پیامبر (صلی الله علیه و آله) نقل کرده و به گونه‌ای مرتبط با حضرت (علیه السلام) است. مطالبی از آن برای انجام درست معاملات در بازار مسلمانان است و دست‌رسانی که در آداب درست معامله بیان فرموده است. ما دوازده مورد آن را کوتاه نقل کرده‌ایم که شامل جلوگیری از احتکار، غش، کم‌فروشی تلقی رکنان نجش می‌شود. و از انجام معاملات مطرح شده در دوران جاهلیت نهی کرده‌اند که دستورهای حضرت در این باره در حدیث «مناه‌النبی» آمده است. به دلیل اهتمام حضرت رسول (صلی الله علیه و آله) به بازار، فردی را متولی بازار مکه می‌ساخت که از معاملات ربوی جلوگیری کند.

فصل سوم، درباره نظارت‌های فراوان امیرالمؤمنین (ع) بر بازار در دوران حکومت در بازار بصره و کوفه است. امام در بازارهای مختلف کوفه حاضر می‌شدند و به هر صنفی، نکات لازم را گوشزد می‌کردند. بازدید امام علی، گاهی با حضور اعضای سرطه الحمیس بود. سخنان فراوان حضرت در این باره و تذکرات مهمی که دارند و درگازان را از معاملات باطل باز می‌داشتند و داخل بازار به کارهای مردم می‌رسیدند. درباره احتکاک بحثی فصل ارائه گردیده است و دیدگاه امیرالمؤمنین در این باره همراه با نظرهای شده بیان شده است.

فصل چهارم درباره دو نفر از مسئولان بازار است که متأسفانه در دوران حکومت علوی مسئولیت داشتند و هر دو خیانت کردند! و حضرت آن‌ها را تنبیه کرد. این نشان می‌دهد که مسائل مالی و اقتصادی، بسیار لغزنده و خطرآفرین است!

نکته‌ها

در پایان، معرفی بخش‌های این جلد، درباره ادامه این اثر و منابع و پانوشت‌های آن، بیان چند نکته را سودمند می‌دانم:

۱. در این جلد اشعار متعددی آورده‌ایم که پاره‌ای از متن و تعداد زیادی از اصل اشعار در پانوشت‌هاست. نقل اشعار از آن روی مهم می‌نماید که نشان‌دهنده رخداد مهم و اتفاق تاریخی قابل توجهی است که برخی منکر آن شده‌اند. هم‌چنین برخی درباره حضور افراد باسابقه از یاران پیامبر (ص) در جنگ‌های امیرالمؤمنین (ع) تردید کرده، یا اخبار نادرستی درباره جنگ نکردن آنان همراه با حضرت نقل شده تا مدعی شوند که درستی راه حضرت تردید داشتند! ما این اشعار را که دلیل همراهی آنان با امام متقانت و باورشان به امامت حضرت و اعتقاد به وصایت و برتری علی (ع) بر دیگر صحابه بوده، نقل کردیم تا ادعاهای نادرست را پاسخ دهیم.

۲. در پانوشت‌های فراوانی متن عربی آمده تا بهره‌وری افراد را فراهم سازد. گاهی متن آیات بیان شده و زمانی متن سخن معصوم، و گاهی به سبب اهمیت موضوع به

متن عربی استناد گردیده، چون در مواردی عربی برای نقل، مناسب‌تر است. گاهی برای حساسیت موضوعی، لازم بود متن عربی‌اش بیاید، زیرا جمعی، دست‌رسی به منابع اصیل و اولیه ندارند.

۳. گاهی به چند دلیل، از دو نسخه یک کتاب نشانی داده شده است: زمانی در صحت‌اللمبی تردید بوده، که با نقل دو نسخه بر آن تأکید رفته است؛ در مثل: از دو نسخه مناقب گفتارهایی آورده‌ایم. گاه نیز مطلبی در دو نسخه متفاوت بوده، که به دو نسخه و تفاوت آن، اشاره شده و نظر صحیح را بیان کرده‌ایم. گاهی هم به جهت در دسترس بودن هر دو نسخه، برخی مطالب از نسخه‌ای و بعضی هم از نسخه دیگر آمده؛ مانند تاریخ طبری، انساب الاشراف یا مصنف ابن ابی شیبہ. گاهی خود نسخه‌ای داشتیم و در نرم‌افزارها نسخه دیگری هست که به آن هم در مواردی اشاره کرده‌ایم، چون در دسترس است. به هر حال کوشیده‌ایم داشته نسخه را نوع آن را معلوم کنیم.

۴. اگر از کتابی در نرم‌افزاری بهره برده‌ایم، سعی شده که نسخه‌اش دیده، و با نسخه در دسترس تطبیق داده شود و اگر چنین نبوده، مشخصاتش برابر معرفی نرم‌افزار آمده و چنانچه دارای مشخصات نبوده، نام نرم‌افزارش معلوم شده است. گاهی نسخه چاپی یک نرم‌افزار، با نسخه در دسترس یک‌سری ناشرش متفاوت بوده که مشخصات نسخه در دسترس را ترجیح داده‌ایم. گاهی نسخه نرم‌افزارهای گوناگون با هم و با نسخه شخصی ما متفاوت بوده است و یا دو نسخه داشته‌ایم که گاهی از این و گاهی از دیگری بهره برده‌ایم؛ مانند لغارات، گاهی از یکی که صحتش مسلسل بوده به عنوان یک جلدی و زمانی از هر دو استفاده شده که با اشاره دقیق به تعداد جلد یا ناشر، هر چاپ مشخص شده است. اگر بیشتر از نسخه‌های نرم‌افزاری نشان داده شده، به دلیل سهولت در دسترس بودن آن است؛ مثل طبقات ابن سعد، که از سه تا چهار نسخه‌اش بهره برده‌ایم، که نسخه کامل آن طبقات‌الکبیر است که در نرم‌افزارها نیست. گاهی نیز از نسخه تصویری استفاده شده که همان نسخه اصلی در دسترس است و تردیدی در صفحاتش نیست.

۵. سعی ما این بود که اگر از ترجمه‌ای استفاده شده، هم به متن اصلی و هم به ترجمه نشانی دهیم. در این موارد نقل حدیث از کتاب‌های معاصران ممکن است برای استفاده از ترجمه‌اش بوده است؛ مانند *الحیة*. البته از ترجمه‌های قرآن هم استفاده شده، مانند ترجمه جناب آقای فولادوند که گاهی چون همراه با تصرف بوده نشانی‌اش نیامده و چنانچه از ترجمه‌های *نهج البلاغه* بدون تغییر استفاده شده، یا تخریفات آن بوده. محقق و مترجمش نامی نبرده‌ایم؛ در عین این که آنچه استفاده شده، در کتاب آمده است.

۶. از جلد پنجم سه بخش آن تا حدودی نگاشته شده و در دست تکمیل است. بخش یازدهم در آن نیروهای اطلاعاتی یا دیده‌وران و جاسوسان حضرت در شش فصل است. بخش دوازدهم درباره فضات و قضا و آیین دادرسی در چهار فصل که به داوری از دیدگاه اسلام و احادیث سخاوتهای امیرالمؤمنین و شرح حال قضات بصره و کوفه پرداخته شده است. بخش سیزدهم در آن حاجبان (دفترداران) خدمت‌گذاران حضرت در چهار فصل سامان یافته که نام اهل تن از موالیان ایشان را نیز گزارش کرده‌ایم است و بخش چهاردهم درباره منادیان و مؤذنان حضرت و نکاتی دیگر از سیره امام خواهد بود.

امیدوارم اندک زمانی پس از جلد چهارم، جلد پنجم هم منتشر، و مجموعه کامل گردد و تمام کارگزاران امیرالمؤمنین (ع) احصا و معرفی شوند و مجموعه‌ای کامل و جامع به دوست‌داران مکتب اهل بیت (ع) عرضه شود تا پژوهشی کامل درباره شیوه حکومت علوی باشد؛ موضوعی که درباره آن در این حد تا کنون اثری تدوین و تألیف نشده است. گرچه درباره امیر مؤمنان (ع) آثار فراوانی نوشته و هرکس بخشی از آن را و فضایل حضرت را ارائه کرده و ما هم نمی‌ازیم فضایل و سیره ناب حضرت را تقدیم کرده‌ایم.

این مجموعه را می‌توان نمونه‌ای کامل برای الگوگیری کسانی دانست که می‌خواهند در موارد مختلف از حکومت اصیل اسلامی و سیره معصومان پیروی کنند و

عملکرد حکومت‌های عادلانه را پشتوانه «عمل» در حکومت دینی و اسلامی قرار دهند و از ابعاد مختلف اجتماعی، سیاسی، نظامی، اقتصادی و تقنینی‌اش بهره برده، آن را نقشه راه برای عمل خود در عرصه‌های مختلف قرار دهند. از خداوند خواستار سلاطین و توفیق در اتمام این مجموعه مهم درباره حکومت علوی هستم و از همه بنای دینی خیر دارم. در پایان از مسئولان محترم مؤسسه بوستان کتاب و کارکنان فهیم و کاردان آن تشکر ویژه دارم که در آماده‌سازی و چاپ و نشر این اثر دل‌سوزانه تلاش کردند. از خوانندگان گرامی انتظار دارم با بیان دیدگاه‌ها و پیشنهادهای خود در تکمیل، یا رد، امر سازند، علیه توکلت و الیه انیب.

علی اکبر ذاکری

پنج‌شنبه ۱۳ رجب ۱۴۳۷ / ۲ اردیبهشت ۱۳۹۵ قم

۱. این اثر را هدیه می‌کنم به والده مکرمه‌ام حاجیه خانم فاطمه ابراهیمیان که در سال‌های خفقان دوران طاعوت رژیم پهلوی از نوجوانی دوریم را تحمل کرد و بر تحصیل علوم دینی مشوقم بود. آن گرامی مادر که در هشتم فروردین ۱۳۹۶ ما را داغدار کرد، رحمت خدا بر او باد.